

óta, szívósan, működni képes civilizációvá. Kultúrává. A kultúra szinonímája az életesély, a civilizációé pedig a *kultúra*. Olyan egyenlő oldalú háromszög ez, aminek csúcsain körív halad át. Számptalan háromszög, megszámlálhatatlanul sok körív. Együtt: az emberi (polgári) élet bonyolult mintázata, szabályosságok és szabálytalanságok halmaza.

A polgárt tehát nem kell *megteremtetni*, és legkivált nem kell a *helyét* kijelölni. A civilizációnak pedig (s „mindössze”) nem szabad „keretet” adni – csak hagyni kell, hogy működjön. Mint a vegetáció.

Mondom: nem vagyok a civilizációvallás híve. Hiszen bármennyire vonzó is ez a transzcendencia-pótlék, mindenképpen szűkösebb, mint maga a civilizáció. De meggátolni, hogy az együttélés (az együtt-élhetés) mint hatásos metafora, sőt szimbólum megerősítse az *együttműködés* vágyát – ez „több mint bűn: hiba”. A rádiótévé, a kép-telen televízió pedig – végső soron – ezt a bűnt, ezt a hibát követi el.

MÁNYOKI ENDRE

Én azt az Arany Jánost szeretem, aki...

Nevelődráma, Eileen Pennington angol drámatanár útmutatásaival

*Az igazság ismerete, mint a patak, sekélyen kezdődik,
de idővel egyre inkább elmélyül és kitisztul...*
(Eileen Pennington)

Eileen Pennington angol drámatanár posztgraduális drámapedagógiai tanfolyamot vezetett 1992 júliusában a Marcibányi téri Budapesti Drámapedagógiai Központban.

Pennington – aki jelenleg a northumberlandi *Alnwick Drama Centre* igazgatója, szaktanácsadója – a központi helyen fekvő drámacentrum tevékenységének szervezését végzi. A centrumot napközben iskolai csoportok használják – oktatási és színházi kurzusokra – este és hétvégén pedig ifjúsági és felnőtt színházak, zenei, vallási és egyéb csoportok. A központ szakmai segítséget nyújt a területhez tartozó 205 iskolának a drámatanítás terén, összefogja és szervezi a továbbképzéssel kapcsolatos igényeket, oktatási anyagot állít elő, bemutató tanításokat tart, szervezi a továbbképzési programokat. Részt vesz a Nemzeti Tanácsadó Kurzuson, a „dráma mint művészet és mint oktatási eszköz fejlesztését célzó nemzeti szintű gondolkodásban” – ahogy *Pennington* fogalmazta. Jelenleg „Csináljunk belőle drámát” című kézikönyvén dolgozik, amely a dráma, vagyis a dramatikus rögtönzés iskolai használatáról szól, a 4-11 éves korosztály számára.

Az oktató-nevelő drámáról szóló gyakorlati kurzusát *Pennington Életre kelteni az embereket!* címmel összegezte. A hét minden napja más-más dráma-projektek köré szerveződött, a szerepbe segítestől kezdve a szerep tudatos felfogásának szintjéig, a cselekvések mélyebb jelentéstartalmának feltárását segítő technikák, stratégiák, a kódolható jelek és szimbólumok, a szerep-kerettávolságok értelmezéséig.

Mit közvetít felénk, milyen tanári személyiségjegyek birtoklását vagy annak elérésére való törekvést fogalmazott meg *Pennington*? Mindenekelőtt annak a képességnek a birtoklását, amellyel beleélhetjük magunkat mások helyzetébe, miközben megőrizzük saját függetlenségünket. Hogy biztos belső meggyőződésre van szükségünk, amelyet nem

„fenyeget” a mások követeléseire való alkalmazkodás. Hogy erősen kell hinni a folyamat hatékonyságában, a csoport cselekvőkészségében, még akkor is, ha éppen reménytelennek látjuk a csoport tagjait. Hogy nem szabad türelmetlennek lenni, ha a csoporttagok kerülnek a felelősségvállalást – de a döntések és akciók szükségességét hangsúlyoznunk kell. Értünk kell ahhoz, hogy ötleteket, alternatívákat adjunk anélkül, hogy erőszakosak lennénk, mert az elsődleges cél mindig a *folyamat* fenntartása.

A felsoroltak jelzik, hogy az oktató-nevelő dráma olyan folyamat, amely a benne részt vevők számára megteremti a cselekvés lehetőségét. A drámatanár azért kezdeményez, hogy mások kezdeményezzenek, így nevel önállóságra, önismeretre, kreativitásra, cselekvésre ... stb.

A *dráma* – vagyis a rögtönzött színjátszás – a következő értelmezést kapta: „az emberi interakciók olyan megjelenítője, amelyben a viselkedési sémák és jelrendszerek vizsgálhatók, mert... az adott momentum időben elkülöníthető, újra elpróbálható, körbefogható, különböző megoldásokkal újrajátszható - mert el tudjuk fogadni a konvenciókat”. A dráma tehát üzenetet hordoz a résztvevők és a környezet számára, az akció során a tanár és a diákok által vállalt szerepek együttesét jelenti, s ez maga a tanulási folyamat.

Nézzünk erre egy gyakorlati példát. A következőkben *Arany János* tanítása kapcsán mutatom be alkalmazását. Remélem, kiolvasható lesz belőle az oktató-nevelő dráma sokszínűsége, a pedagógus lehetőségeinek végtelensége.

Előjáróban néhány megjegyzés:

– Nagyon fontos kérdés a „szerep” fogalmán dolgozni, mert nehéz belebújni mások bőrébe, hiszen szerepbe lépéskor el kell képzelnem egy fiktív személy körülményeit, karakterét, kapcsolatait, félelmeit, szorongásait, örömeit... stb. A dráma során az emberi cselekedetek megértésének különböző tudatossági szintjeivel dolgozunk, és ezeket a megértett jelentéseket közvetítjük azok számára is, akik nem vettek részt a folyamatban. A tanárnak nagyon sok információt kell nyújtania a gyerekeknek annak érdekében, hogy azok a döntések pillanataiban már többféle lehetőséget tudjanak végiggondolni.

– A csoportdöntéseket a tanár nem változtathatja meg, még akkor sem, ha azokat elfogadhatatlannak tartja. Ha azt kértük a gyerekektől, hogy gondosan tervezzenek, felelősséggel vegyenek részt a munkában, hozzák meg döntéseiket, és ha jól építettük fel a foglalkozást, akkor a benne részt vevők számára fontossá vált minden, amit létrehoztak. Tiszteletben kell tartani munkájukat, de a tanár felelőssége megajánlani azokat az „akciókat” is, amelyek során a korrigálásokat a „helyzetbe hozott” gyerekek saját maguk végezhetik el. Az együttléteknek kritikus pontjai ezek, de a tanárnak tudnia kell, hogy mindazok a szükséges készségek, magatartásformák, amelyeket az együttes munkához meg kell tanulni, a gyerekek tapasztalások révén kell hogy megszerezzék, és nem ő neveli beléjük. Mert a dráma feladata: közvetlen tapasztalatra, a tudás megszerzésére készíteni.

– A drámajáték során a tanár szerepe mindig a helyzetektől vagy az adott gyermekcsoporttól függ. Ezt kell pontosan és minden pillanatban felismernie. A játék során mindig arra kell figyelnie - miközben a teljes folyamatról nagyon pontos "terve" van -, hogy a gyermekek javaslataiból mit tud felhasználni a drámához.

„Én azt az Arany Jánost szeretem, aki...”

Nevelődráma 9-13 éves gyermekek számára

Felhasznált könyvek:

1. Arany János leveleskönyve. Válogatta és szerkesztette, a bevezetőt és mutatókat készítette: Sáfár Györgyi. Gondolat, Budapest, 1982. (Az 1848 és 1869 között írt levelek.)
2. *Barányszky-Jób László: A döbbenet lírája.* In. Teremtő értékelés. Magvető, Budapest, 230-263. p.

3. Magyarország története képekben. Szerk. *Kosáry Domokos*. IV. kiadás. Budapest, 1985., 357-430. p. (A fejezetek képanyaga.)

A foglalkozás célja az egyéni és közösségi megrendülést kifejező Arany megismertése, azé a lírikusé, aki nem a felszíni politikai jelenségeket érzékelte, hanem a nemzeti létproblémát. Aki a magyar valóság megélője, értője, és aki ez elől a valóság elől állandóan menekül. Aki folyton az Ady-féle „most elnémulok” határán jár. A képdokumentumokat, levélrészleteket, műrészleteket úgy válogattam össze, hogy abból kirajzolható legyen az ember, életérzéseivel, félelmeivel, örömeivel, cselekedeteivel.

A foglalkozás felépítése:

Első rész

Az érzelmi nyitottság, a cselekvőkész, koncentrált állapot megteremtését segítő játékok.

1. *Ritmusjáték*: nevekre, versre, érzésekre. Tapssal, járással, hanggal.

2. *Hogy hívnak most?* Egy név, amivel most tudsz azonosulni. Nem volt tegnap, és lehet, hogy már holnap sem lesz igaz. Tehát: Ki vagy most? Mi vagy most? (Lehetőséget kell adni a csoportnak, hogy a „legszebb”, vagy „legkülönösebb” névre rákérdezhessen. Vagy mindenki párt keresve magának, elmondja partnerének a név történetét.)

Második rész

3. *Vers, másképp ...* egy rövid *Arany János*-vers vagy -verstöredék szavakra bontása. A csoportvezető indít, és mindenki a jobbán ülő szomszédjától hallott szavakat adja tovább. A negyedik-ötödik elindított szó „munkazaja” miatt csak nagyfokú koncentrált figyelemmel lehet a szavakat továbbítani. Közben meg lehet kérni a csoportot arra is, hogy figyelje a vers történetét. (Természetesen nem fog elsősre sikerülni a játék, és a jó légkör kialakítása érdekében nem baj, ha a nevetésnek is teret engedünk. De később meg kell teremtenünk azt a „csendet” – külsőt, belsőt egyaránt –, amelyben a leghalkabb szavak is hallhatóvá válnak.)

4. *Üzenetek a térben...* A teremben, a tanár által már előzőleg létrehozott helyszíneket kell körbejárni, és a hozzájuk tartozó kérdésekre választ keresni. A helyszínek és a kérdések is számozottak. A helyszínekre készített tárgyak... stb. információforrások, jelek, amelyeket mindenki saját maga „kódol”.

a) Mi a jelentése, jelentősége a tárgynak? Kik használhatták? Miért? (Piros-fehér-zöld karszalag, honvédcsákó... stb.)

b) Mi történhetett itt? (Összegyűrt korabeli újságpapír, kibiztosított pisztoly.)

c) Ki dolgozhatott ennél az asztalnál? (Elkezdett és áthúzott versek; fotók gyerekekről, családról; naptár különböző bejegyzésekkel, áthúzásokkal; kiborított tinta, az asztal körül összegyűrt papírok, felborított szeméttartó, a szék karfáján kabát stb. Természetesen minden tárgynak legyen információértéke.)

A helyszínek számát tetszőlegesen határozzuk meg. Döntő a további munka szempontjából való fontosságuk. Miután mindenki kitöltötte a saját kérdőívét, kettes, majd négy fős kiscsoportokban megbeszélik, ki, mit, hogyan értelmezett? Kinek mi jelentett problémát? Mit miért gondolt úgy. Majd – ismét nagycsoportban – a csoportképviselők a csoport megoldásait, válaszait ismertetik. Közben természetesen beszélgethetünk arról, hogy miként lehet valakiről vagy valamiről minél többet megtudni? Magától értetődő-e minden üzenet, vagy korhoz, kultúrához, előzetes ismerethez kötött? Pontosan megért-

jük-e egy film, színházi előadás, mese, vers, regény, festmény, zeneszám üzenetét? Miért fontosak ezek számunkra? Olyan kutatócsoporttá vagy filmkészítőstábbá is át lehet alakulni, amelynek tagjai egy konkrét házat keresnek föl, ahol nagyon sok régi tárgy, dokumentum, levél vár arra, hogy titkukat megfejtsék, és arról híradást készítsenek.

A tanár – szerepbe lépve – ennek a háznak a gazdjaként várja őket. (Fontos, hogy ő most olyan „szerepet” válasszon, amiben a folyamat irányítója maradhat. De nem mint tanár!) Megérkezve a házhoz, közli a gyerekekkel, hogy csak korlátozott számú szobát tud a rendelkezésükre bocsátani, így csoportokat kell alkotniuk. Vannak háromágyas, ötágyas szobák, és két darab egyágyas. (Itt a tanárnak ügyelni kell az esetleg egyedül maradókra. Az ebből származó feszültséget egy azonnali akcióban fel kell oldani a tanár-tulajdonosnak!) Közli, hogy fél óra múlva a könyvtárszobában várja őket. Addig a csoportok egyezzenek meg abban, hogy ki kicsoda? Mit képvisel a csoportban? Fotós vagy színelemző? Stb. A „könyvtárszobába” a jelzett könyvekből összeállított és kigépelte levelek, válaszlevelek, naplórészletek, fényképek, képdokumentumok találhatóak. Ezekből kell a „tudósításukat” megfogalmazni. De ehhez először értelmezni kell, aztán dönteni, kooperációt kialakítani.

A különböző dokumentumokból kialakul tehát egy „emberkép”, amely a gyerekek gondolatait, érzéseit, preferenciáit is tartalmazni fogja. S természetesen mindebből a végén megkezdődik egy „életjáték”, amely eljátszható, és amelyben a megértés és tudatosság szintjeit is vizsgálhatjuk, nevezetesen:

- a) tevékenység – vagyis: mi az, amit csinálsz?
- b) motiváció – vagyis: miért csinálod?
- c) ok – vagyis: mit szeretnél elérni ezzel a tevékenységgel?
Mit jelent számodra?
- d) modell – vagyis: honnan tudod, hogy helyesen viselkedsz ebben a helyzetben? Honnan vetted viselkedésed mintáját?
- e) filozófia – ha ilyen körülmények között így viselkedsz, akkor milyen ember vagy? Milyen hitek, elvek, szokások szerint élsz?

S ezekből az együttlétekből akár az osztály saját munkafüzetei is összeállíthatók.*

TOLNAI MÁRIA

Kétely és szabadság, esszé és életstílus

Esszékötetről szólva nem valami frappáns és eredeti ötlet *Montaigne*-nyel hozakodni elő. De az esszé műfajában legkézzelfoghatóbb, legmagyarázhatóbb talán éppen a kezdet: ott áll előttünk tisztán és egyértelműen a két teremtoáta, *Montaigne* és *Bacon*. *Bacon* könyvkísérleteket, *Montaigne* önkísérleteket vetett papírra, s a két egymástól független íráspróbálkozásból örökítődött át az új kifejezésmód. Mert az esszé inkább kifejezésmódnak tekinthető, mintsem műfajnak, hisz amint szabályait, formai megkötéseit vagy bármilyen általános meghatározását kívánjuk megadni, a tárgy megfut előlünk, s minden

* A módszer után érdeklődő kollégák további információkért, képzési időpontokért írjanak az Iskola-kultúra Szerkesztőségébe.